

Dr hab. Wojciech Dybalski, prof. UAM
Collegium Mathematicum
Uniwersytet im Adama Mickiewicza
w Poznaniu
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 4
61-614 Poznań

dr hab. Jacek Szczytko, prof. ucz.
Przewodniczący Rady Naukowej
Dyscypliny Nauki Fizyczne
Uniwersytet Warszawski
ul. Żwirki i Wigury 93
02-089 Warszawa.

Recenzja pracy doktorskiej "Analytical and Algebraic Structures of Special Functions in Exactly Solvable Systems" autorstwa mgr Pedrama Karimiego

Szanowny Panie Profesorze,

tematem przewodnim pracy doktorskiej mgr Pedrama Karimiego są funkcje specjalne. Rozprawa składa się ze wstępu i dwóch rozdziałów opartych na dwóch raczej odległych od siebie tematycznie artykułach naukowych.

Pierwszy rozdział rozprawy oparty jest na wspólnej pracy kandydata z Janem Derezińskim opublikowanej w Milan Journal of Mathematics. Dotyczy on jednowymiarowych operatorów Schrödingera $L = -\partial_x^2 + V(x)$ z zespolonymi potencjałami V , interpretowanych jako operatory domknięte na $L^2([a, b])$. Przedmiotem zainteresowania autora są operatory których równania własne można zredukować do hipergeometrycznego równania Gaussa:

$$[z(1-z)\partial_z^2 + (c - (a+b+1)z)\partial_z - ab]f(z) = 0, \quad (1)$$

i których funkcje Greena $(L - z)^{-1}$ można wyrazić przez hipergeometryczne funkcje Gaussa. Również rozważane są operatory, których równania własne można zredukować do równania Gegenbauera:

$$[(1-w^2)\partial_w^2 - 2(1+\alpha)w\partial_w + \lambda^2 - (\alpha + 1/2)^2]g(w) = 0. \quad (2)$$

Rozważane są trzy klasy operatorów:

- (1) Redukowalne do równania Gegenbauera;

(2) Redukowalne do równania hipergeometrycznego przez zamianę zmiennych typu $z = \sin^2(r/2)$ (hipergeometryczne pierwszego rodzaju);

(3) Redukowalne do równania hipergeometrycznego przez zamianę zmiennych typu $z = \frac{1}{1+e^{2r}}$ (hipergeometryczne drugiego rodzaju);

gdzie (1) jest podklasą zarówno (2) jak i (3).

Każda z tych rodzin dzieli się ponownie na trzy rodziny, mianowicie (a) sferyczną z $]a, b[=]0, \pi[$, (b) hiperboliczną z $]a, b[=]0, \infty[$ i (c) de Sitterowską z $]a, b[=]-\infty, \infty[$. W przypadku (1) rozkład na przypadki (a),(b),(c) można otrzymać poprzez rozdzielanie zmiennych w (pseudo-)laplasjanach na (a) sferze jednostkowej, (b) przestrzeni hiperbolicznej i (c) przestrzeni de Sittera. Podobna interpretacja geometryczna została znaleziona w przypadku (2) ale niestety nie w przypadku (3).

Głównym wynikiem tego rozdziału są tożsamości transmutacyjne dla różnych funkcji Greena tych operatorów. Są to pewne zmiany zmiennych, które wyrażają $(L_\lambda^{(A)} - \alpha^2)^{-1}$ przez $(L_\alpha^{(B)} - \lambda^2)^{-1}$, gdzie A, B oznaczają pewne typy operatorów z listy 9 przypadków wspomnianych powyżej. Tożsamości transmutacyjne zamieniają więc stałą sprzężenia z parametrem spektralnym. Jest to interesujące i nowe zjawisko matematyczne, nawet jeśli nie wydaje się mieć bezpośrednich zastosowań. Ponadto wyliczone są jądra całkowe i spektra rozważanych operatorów. Spektra poszczególnych operatorów były znane w szczególnych przypadkach ale systematyczna analiza wszystkich 9 rodzin nie pojawiła się wcześniej w literaturze.

Drugi rozdział rozprawy dotyczy modeli macierzowych. Opiera się on na artykule [BKS] napisanym przez kandydata we współpracy z Piotrem Sułkowskim i Aditya Bawane, który ukazał się w czasopiśmie Sci Post Physics. Po ok. 10-stronicowym wprowadzeniu do teorii wielomianów symetrycznych, szczególnie wielomianów Jack'a, autor przechodzi do przedstawienia wyników z pracy [BKS], która przytoczona jest niemalże verbatim. Ostatni podrozdział rozdziału drugiego wykracza poza [BKS] i dotyczy teorii Dunkl'a. Omówmy bardziej szczegółowo [BKS]: Praca ta dotyczy funkcji rozkładu postaci:

$$Z_\beta(V; p_k) = \int \left(\prod_{i=1}^N dz_i \right) [\Delta(z)]^{2\beta} \exp \left[- \sum_{i=1}^N V(z_i) \right] \exp \left[\beta \sum_{k=1}^\infty \frac{p_k}{k} \sum_{i=1}^N z_i^k \right] \quad (3)$$

gdzie $\Delta(z) = \prod_{1 \leq i < j \leq N} (z_i - z_j)$ to wyznacznik Vandermonde'a, p_k to stałe sprzężenia, β to parametr a V potencjał. Autor rozważa tzw. przypadek gaussowski z członem liniowym $V(z) = \frac{a_2 z^2}{2} + a_1 z$ jak również przypadek liniowo-logarytmiczny $V = -a_1 z + \nu \log(z)$. W przypadku gaussowskim jest pokazane, że

$$\langle P_\lambda(z_1, \dots, z_N) \rangle = \frac{P_\lambda\{N\} P_\lambda\{\beta^{-1}(a_2 \delta_{k,2} - a_1 \delta_{k,1})\}}{P_\lambda\{a_2 \beta^{-1} \delta_{k,1}\}}, \quad (4)$$

gdzie wartość oczekiwana po lewej stronie liczona jest w modelu (3) a P_λ to wielomiany Jack'a. Podobny wzór jest wyprowadzony w przypadku liniowo-logarytmicznym. Są to interesujące rezultaty, ponieważ redukują one problem wyliczenia skomplikowanej całki po lewej stronie (4) do ustalenia wartości wielomianów w pewnych zadanych punktach. Interesujące jest również, że wartości średnie wielomianów Jack'a wyrażają się ponownie przez wielomiany Jack'a. Dowód oparty jest na fakcie, że $\mathcal{L}_n Z_\beta = 0$, gdzie $\mathcal{L}_n$ to operatory Virasoro w zmiennych p_k . Sumowanie po n daje relację $(\mathcal{D} - a_2^{-1} W_{-2}) Z_\beta = 0$ dla odpowiednich operatorów $\mathcal{D}$ i W_{-2} co z kolei prowadzi do relacji

$$Z_\beta = e^{W_{-2}/(2a_2)} 1. \quad (5)$$

Dlatego kluczem do udowodnienia (4) jest działanie W_{-2} na 1 i inne wielomiany Jack'a. Okazuje się, że zachodzi relacja (2.3.19) o schematycznej postaci

$$W_{-2} P_\mu = \sum (\dots) C_{\mu\lambda} P_\lambda, \quad (6)$$

gdzie współczynniki $C_{\mu\lambda}$ (a dokładniej suma ich iloczynów, która pojawi się w (5)) zostają wyznaczone z wzoru Cauchy'ego dla wielomianów Jack'a (2.3.34). Bardziej skomplikowane jest wyznaczenie współczynników $A_{\mu\lambda}$, ukrytych w (...) we wzorze (6). Tu potrzebna jest reguła Pieri'ego i szczegółowa analiza diagramów Yanga. Myślę, że te uwagi wystarczają, żeby podkreślić, że ten rezultat jest elegancki i wysoce nietrywialny.

Mam jednak pewne zastrzeżenia co do prezentacji, dotyczące rozdziału drugiego. Artykuł [BKS] ma charakter zwięzłego doniesienia naukowego przeznaczonego dla ekspertów w dziedzinie modeli macierzowych. Myślę, że w rozprawie należałoby przedstawić to rozumowanie w sposób bardziej wyczerpujący, przystępny dla szerszego grona czytelników. Na przykład wzór (5) mógłby zostać uzasadniony, a relacje Pieri'ego i nietypowa notacja typu $\sum_{\lambda=\mu+\square+\square}$ w systematyczny sposób wprowadzone we wstęp do tego rozdziału. Wstęp w obecnej formie jest oczywiście pomocny, ale miejscami zbyt skondensowany. Na przykład w przytoczonym na str. 91 dowodzie znanego faktu, że wielomiany Jack'a są wektorami własnymi Hamiltonianu Calogero-Sutherlanda, logika wywodu kryjącego się za przedstawionymi obliczeniami nie jest zbyt dobrze wyjaśniona. Również w rozważaniach dot. Hamiltonianu Calogero-Sutherlanda w podrozdziale 2.6.7 jest zbyt wiele skrótów myślowych. Na przykład we wzorze (2.6.38) M jest skończone po jednej stronie równania a nieskończone po drugiej. Co więcej, brakuje kilku słów fizycznej lub matematycznej motywacji dla rozważanych modeli macierzowych i nakreślenia szerszego kontekstu badawczego, w który one się wpisują.

Podsumowując, kandydat opanował szeroki aparat pojęć i metod, szczególnie w zakresie teorii funkcji specjalnych. Artykuły, na których opiera się rozprawa, zawierają bardzo interesujące rezultaty z zakresu teorii operatorów Schrödingera i teorii modeli macierzowych, które bez wątpienia stanowią znaczące postępy w tych dyscyplinach.

Doceniając znaczenie współpracy naukowej, należy jednak zaznaczyć, że te artykuły kandydat napisał z bardzo doświadczonymi współautorami. Żeby ocenić samodzielność kandydata, przyjrzyjmy się podrozdziałowi 2.6, który wykracza poza te prace. Tutaj wyprowadzony jest wzór na wartość oczekiwaną iloczynu dwóch wielomianów Jack'a w rozważanym modelu. Argument jest zupełnie inny niż w [BKS], opiera się na podejściu Dunkl'a do funkcji hipergeometrycznych i stanowi uzupełnienie dyskusji z pracy Okunkova [O1]. Mogę zatem powiedzieć, że kandydat potrafi również samodzielnie przeprowadzić studia nad literaturą, i rozwiązać problem badawczy. Biorąc pod uwagę ten fakt, jak również wysoką jakość artykułów na których opiera się rozprawa oraz to, że moje zastrzeżenia dotyczą głównie preliminarów, **moja konkluzja jest pozytywna. Jestem przekonany, że kandydat spełnia ustawowe kryteria dot. stopnia doktora.**

Z wyrazami szacunku,

Wojciech Dybalski

Wojciech Dybalski